

НАЗВИ ПОКРІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ У БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРКАХ
О. І. Чаган, викладач кафедри гуманітарних наук
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна)

e-mail: oksanachagan@ukr.net
ORSID: 0000-0001-73868116

Лексика українських говірок належить до найбільш нестійких рівнів мови, перебуваючи під впливом суспільного життя людей та об'єктивної реальності. З огляду на це особливого значення набуває системне вивчення будівельної лексики говірок, адже назви реалій будівництва зберігають тісний зв'язок з денотатами, а тому перебувають під впливом багатьох позамовних чинників.

Незважаючи на те, що лексика традиційного сільського будівництва систематично потрапляла до кола зацікавлень багатьох українських лінгвістів, однак залишається досі недостатньо вивченою, зокрема на матеріалі бойківських говірок.

У статті розглянуто функціонування назв покрівельних матеріалів як сегмента будівельної лексики бойківських говірок. З'ясовано походження лексичних одиниць, виявлено типові мотиваційні ознаки для творення назв покрівельних матеріалів, окреслено способи номінації.

У результаті дослідження встановлено, що типовими мотиваційними ознаками для творення назв покрівельних матеріалів є 'матеріал виготовлення', 'дія', 'кількість'. Продуктивними способами номінації назв покрівельних матеріалів є афіксальний, безафіксний, аналітична номінація, семантична деривація. Більшість назв має праслов'янські корені. Деякі назви покрівельних матеріалів запозичені з німецької, польської, словацької мов чи утворені від запозичених назв на власне українському ґрунті. Засвідчені лексеми функціонують у літературній мові.

Ключові слова: лексема, лексико-семантична підгрупа, семантика, мотивація, покрівельні матеріали, бойківські говірки.

Актуальність. Дослідження лексики говірок української мови, її тематичних та лексико-граматичних груп є одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики, адже лексика народних говірок не тільки відтворює регіональні особливості мовлення носіїв, а якнайповніше репрезентує культуру народу, його традиції. Зважаючи на тісний зв'язок назв реалій будівництва з денотатами, будівельна лексика перебуває під впливом соціально-економічних та культурних чинників у процесі еволюції житла. Тому актуальним залишається системний аналіз будівельної лексики говірок, що дає змогу не тільки відтворити регіональні особливості мовлення носіїв, а й реконструювати історію матеріальної культури народу, його обрядовість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню будівельної лексики на матеріалі говірок присвятили свої праці багато українських лінгвістів, зокрема Г. Шило [12], М. Никончук [6], О. Євтушок [5], Л. Дорошенко [4], З. Бичко [2], Д. Тодер [11], М. Бігусяк [1], Л. Поліщук [7]. У контексті дослідження побутової та сільськогосподарської лексики будівельну лексику розглядали К. Глуховцева [3], Р. Сердега [9], Л. Тищенко [10], однак вона як система залишається досі недостатньо вивченою. Зокрема, ґрунтового аналізу потребує будівельна лексика бойківських говірок, що й визначає мету нашого дослідження.

Мета розвідки – виконати лексико-семантичний аналіз назв покрівельних матеріалів як сегмента тематичної групи лексики традиційного будівництва в бойківських говірках. Мета передбачає розв'язання таких **завдань**: дослідити етимологію та мотивацію назв, виявити лексичні паралелі в інших говірках української мови, установити найпоширеніші способи номінації.

Об'єктом дослідження є лексико-семантична підгрупа (ЛСП) назв покрівельних матеріалів у бойківських говірках. **Предмет дослідження** становить семантика та етимологія назв покрівельних матеріалів, способи номінації та мотивація засвідчених назв.

Матеріалом для дослідження слугували власні записи мовлення носіїв бойківських говірок про будівництво житла. Використано матеріали лексикографічних, лінгво-географічних та етнографічних праць із Бойківщини. У дослідженні застосовано описовий, зіставний **методи** та **метод** етимологічного аналізу.

Для покрівлі сільських будинків на Бойківщині використовували різний матеріал. У будівлях кінця XIX – початку XX ст. основним покрівельним матеріалом були житні снопи [8, с. 146]. На позначення зв'язаного, обмолоченого великого снопа житньої соломи (із нього робили спеціальні сніпки для вшивання покрівлі) в обстежених говірках фіксуємо назви *око́лот* (БНП), *око́л'ім* (Ксв), *пук* (Кшц, Лп, Пдц, Ртк, Сбд, Урч).

Назва *око́лот* є нормативною в українській мові та зафіксована в лексикографічних працях [Жел. I, с. 565; Біл.-Нос., с. 260; Грін. III, с. 48; СУМ V, с. 674]. У бойківських говірках цей номен засвідчений також зі значенням 'китиця для пошивання стріхи' [Он. II, с. 18]. Лексема *око́лот* має праслов'янські корені (псл. **koltiti* 'бити, стукати; трясти, коливати, порушувати стан спокою') [ЕСУМ II, с. 523] та мотивована, очевидно, дією – вимолочувати зерно зі снопів.

Назва *пук* (у мовленні вживана здебільшого в множині – *пук'у*) в лексикографічних працях із Бойківщини зафіксована зі значенням '10 китиць, зв'язаних разом' [Он. II, с. 160]: *жито то́то стр'ісали / то́то та́к'е в'ід тра́ви / в'ід то́го / то скла́дали / ро́били пук'і нази́вали / здо́ров'і / ўйі́зали ў чо́тирох м'ісцях* (Лп); *пуч'к'у́е / бра́ли та́ку / ро́били та́к'і вели́к'і пук'у́ / а к'у́тиці́ / то по́тому мо́чили ў во́ді / і́накши ўно су́х'е бу́ло / а́би не ла́малос' / ро́били к'у́е́тиці́* (Сбд). За свідченням етимологів, слово має праслов'янські корені та зі значенням 'жмут, в'язка' відоме білоруській, російській, польській мовам [ЕСУМ, с. 629].

Для покривання будівель робили сніпки двох типів – зв'язані при колосі та зв'язані при корені [8, с. 153], що зумовлює виникнення семантичної опозиції: *к'у́тиця* (Брк, Жкт, Жпн, Лмн, Опр, Сглт), *к'у́тиця* (Всн, Гсн, Н. Стд, Ялв), *к'у́тиця* (Брк, Врх, Грбн, Здс, Зкц, Крк, Клн, Лбх С., Лбх Т., Мт, Н. Крп, Н. Ржн, Опр, Ртк, Сбд, Сглт, Скл, Трвк, Хтр), *к'у́тиця* (Грз, Глц См., Кмк, Ксв, Псп, Рпн, Тр'є, Яв), *к'у́тиця* (Урч, Кшц, Ямц), *с'н'і́пок* (Анг, Бтл, В. Лн, Жкт, Глвк, Грз, Мшц, Ндн, Тпц, Трл, Тсц), *с'н'і́пка* (Ясн), *го́лоўка* (Імн), *го́лоўн'а* (Крп, С. Мзн) 'невеликий сніпок соломи, зв'язаний при колосі в головку': *плес'качка* (Брк, Жкт, Тр'є, Шдц), *плас'качка* (В. Лн, Жкт), *плес'тачка* (Тр'є), *плас'тачка* (В. Сшц), *ж'мен'а* (Глвк, Глц См., Мшц), *ж'мен'і* (Ясн), *ж'мин'а* (В. Лн, Здс), *ж'мен'ка* (Ндн), *ж'м'інка* (Лп), *ручка* (Лбх Т., Псп, Рпн, Явр), *п'ровертин'* (Анг, Скл), *по́ўйаз'* (Крп, Ртк, Сбд, С. Мзн) 'невеликий сніпок, зв'язаний при корені'.

Питома лексема *к'у́тиця* 'невеликий сніпок соломи, зв'язаний при колосі в головку' [ЕСУМ II, с. 439] відома загальнонародній мові [СУМ IV, с. 155; Грін. II, с. 241]. Мотивацією для творення назви, очевидно, є зовнішня схожість зв'язаних сніпків до жмутка ниток; пор.: *к'у́тиця* 'жмуток ниток, шнурків і т. ін., зв'язаних з одного кінця до купи, що є прикрасою, оздобою чого-небудь' [СУМ IV, с. 155].

Прозору мотивацію має назва *с'н'і́пок*; пор.: *сніпо́к* 'тс.' [Жел. II, с. 891; СУМ IX, с. 427]; пор.: ндністр. *сніпо́к* 'зв'язаний знизу сніп (для покриття даху)' [Шило, с. 243], зх. поліс. *снопок* 'окремий снопок у солом'яній покрівлі' [Євт., к. 22], сх. поділ. *с'нопики* 'тс.' [7, с. 337], українські говірки Словаччини – *сно́пок* 'тс.' [Ган. III, к. 32].

Слово *го́лоўк(н)а* 'невеликий сніпок соломи, зв'язаний при колосі в головку' в досліджуваних говірках сформувалось у результаті метонімічного перенесення з частини на ціле: посередині в'язання вершок сніпка заламували, а іншими стеблами перев'язували верхню частину зігнутого вершка – "головку" [8, с. 153]. У бойківських говірках

зафіксоване також значення слова *голівка* ‘частина китиці до пошивання стріхи від перев’язання догори’ [Он. I, с. 180]; пор.: *голівка* ‘заокруглене потовщення кінцевої частини чого-небудь’ [СУМ II, с. 112]; *головáчка* ‘солом’яний пучок’ [Жел. I, с. 149].

Лексема *плес|качка* та її деривати мотивовані, очевидно, формою сніпків, оскільки зв’язані в товстішому кінці, а інший кінець снопа – плаский; пор.: *плеска́ч* ‘плескатий хліб; будь-який предмет плескатої форми’ [СУМ VI, с. 577;]. Назву *плес|качка* з цим значенням фіксують також етнографічні праці з Бойківщини [Коб., с. 23; Фал., с. 22]. Слово має праслов’янські корені [ЕСУМ IV, сс. 439, 453].

Слово *ж|мен’а* зі значенням ‘сніпок соломи, зв’язаний при корені’ мотивовано кількістю, яку можна взяти в долоню: *ро|били та|к’і ж|м’інк’и* / *ж|мита* / *то пере|їазували* / *б|рали дв’і три с|тебла* / *зв’їизували* / *або пош|ивали ж|м’інками* / *або |к’и’тиц’ами* – Чи відрізнялися чимось “жмінки” й “китиці”? – *ну а|їагжи* / *їа би пока|заў* / *али |їа* / *ж|м’інк’и були ма|лен’к’і та|к’і* / *а |к’и’тиц’и ўже с |ц’і|лого с|нопа* (Лп). За свідченням етимологів, назва походить від псл. *žęti*, *žymǫ* ‘тиснути’ [ЕСУМ II, с. 201].

Схожу мотивацію, припускаємо, має слово *р|учка* зі значенням ‘сніпок соломи, зв’язаний при корені’. У лексикографічних працях зафіксовано спільнокореневу лексему *ручáйка* ‘міра льону (стільки, скільки можна взяти рукою; тс., що жменя’ [Грін. IV, с. 90], ‘горстка’ (з ремаркою ‘діалектне’) [СУМ VIII, с. 916]. Назва має праслов’янські корені [ЕСУМ V, с. 136].

Віддієслівні номінації *п|ровертин’* та *п|оўїаз’*, очевидно, мотивовані виконанням дій під час виготовлення сніпка – *провертати* та *пов’язувати* колоски; пор.: *пóв’язь* ‘те, чим пов’язують, скріплюють що-небудь’ [СУМ V, с. 700].

Як покрівельний матеріал на Бойківщині використовували також тонку дошку. У бойківських говірках за ДО ‘наявність паги’ семантичну опозицію творять назви *д|ранка* (Брк, Всн, Глц, Грбн, Крк, Лбх С., Мт, Н. Крп, Кшц, Опр, Пбк, Скл, Трх, Хтр, Ялв), *дра|ниц’а* (Анг, Брк, Всн, Грб, Жкт, Зкц, Імн, Клн, Крп, Ксв, Лсц, Н. Ржн, Н. Стд, Трвк, С. Мзн, Ялн), *д|рант’а* (Всн), *до|шка* (Лбх Т.) ‘тоненькі дощечки для покриття даху’ : *гон|т* (Брк, Грз, Н. Ржн, Опр, Трвк), *г|онта* (Анг, Глц Ск., Грб, Грбн, Імн, Ісї, Клн, Крп, Лбх С., Н. Крп, Скл, С. Мзн, Ясн), *г|онт’а* (Врх, Грз, Здс, Зкц, Крк, Лбх Т., Лмн, Сглт, Урч, Ябл), *г|онт’е* (Глвк, Ндн, Тр’є) [8, с. 317], *г|онти* (Мт, Пдц, Тхк, Хтр, Ялн), *ш|инг’ел’* (Всн, Гсн, Лбн, Ялв) ‘тоненькі дощечки з пагою для покриття дахів’.

Лексема *дра́ница* ‘тоненькі дощечки для покриття дахів’ є нормативною в українській мові [Жел. I, с. 203–204; Грін. I, с. 440; СУМ II, с. 407]. Назви *драні́ця*, *дранка* мотивовані дієсловом *дёрти*, за допомогою чого виготовляють дощечки [ЕСУМ II, с. 40]. У бойківських говірках слово *драні́ця* відоме також зі значенням ‘колена дошка в огорожі’ [Он. I, с. 232].

Назви *гон|т*, *г|онта* ‘покрівельний матеріал у вигляді тоненьких дощечок’ в обстежених говірках відома також зі значенням ‘матеріал для виготовлення гонту’ [Мат., с. 116]. Слово є нормативним в українській мові [СУМ II, с. 123; Грін. I, с. 350; Жел. I, с. 169]. Лексема *гон|т*, як уважають етимологи, запозичена з польської мови [ЕСУМ I, с. 561].

Виявлена в бойківських говірках назва *ш|инг’ел’* ‘покрівельний матеріал у вигляді тоненьких дощечок з пазом’ запозичена зі словацької мови (слц. *šindel’* ‘гонт’) [ЕСУМ VI, с. 416].

Схожу семантичну опозицію назв покрівельного матеріалу у вигляді тоненьких дощечок ілюструє «Загальнокарпатський діалектологічний атлас»: *gont*, *gontы* ‘дощечка для покриття даху (з жолобком збоку)’ : *dra|nyc’a*, *dranka* ‘дощечка для покриття даху (без жолобка збоку)’ [ЗКДА I, кк. 9, 10].

Для номінації покрівельного матеріалу у вигляді випалених глиняних і цементових жолобчастих пластинок або плит в обстежених говірках виявляємо назви *чере|пиц’а* (Анг, Брк, В. Лн., Врх, Глц Ск., Грб, Здс, Зкц, , Клн, Крк, Ксв, Кшц, Лбх С., Лбх Т., Лмн, Мт,

Хтр, Опр, Плв, Трвк, Урч, Ясн), *чири|пиц'а* (Н Крп, Сглт, Скл), *ч|ереп* (Всн, Грбн, Ксв, Лбн, Лбх С., Ялв), *ч|ирип* (Шдц) [Он. II, с. 367], *да|х'їўка* (Лмн, Клн, Ксв, Кшц, Мшц, Пбк, Трх, Урч, Хтр).

У кількох говірках фіксуємо номінації, що репрезентують додаткову семантику: ширину виробу – *л'енточна чере|пиц'а* ‘черепиця ширша’ : *фазочна чере|пиц'а* ‘черепиця вужча’ (Врх); спосіб монтажу – *чере|пиц'а* ‘випалені і цементові жолобчасті пластинки для покриття даху, які чіпляють спеціальним зубом’ : *да|х'їўка* ‘черепиця пряма (без зуба), яку прибивають цвяхами’ (Клн, Лбх Т., Лмн, Хтр); матеріал – *цемен|т'їўка* (Кшц, Лбх С., Тшц), *ци|ментна чири|пиц'а* (Сглт), *да|х'їўка* (Грз) ‘цементна черепиця’ : *в|ыпалена чири|пиц'а* (Сглт), *чере|пиц'а* (Грз, Лбх С., Кшц, Тшц) ‘черепиця, випалена з глини’.

Питома лексема *чере|пиц'а* [ЕСУМ VI, с. 303] є нормативною в українській мові [СУМ XI, с. 307; Жел. II, с. 1067], а її дериват *ч|ереп*, очевидно, утворений шляхом усічення суфікса.

Прозору мотивацію має назва *да|х'їўка*, утворена від слова *дах*, запозиченого з німецької мови через посередництво польської [ЕСУМ II, 15]. У лексикографічних працях назву *дахівка* зафіксовано з тим самим значенням [Жел. I, 173; СУМ II, 214].

На сучасному етапі говірконосії активно вживають новотвір *металочере|пиц'а* (ВОГ) на позначення покрівельного матеріалу. Мотиватором композита є назва матеріалу (метал – тонка сталь, алюміній чи мідь) та форма реалії (листи *металочере|пиці* нагадують кладку керамічної черепиці). Назву також зафіксувала Л. Поліщук у східноpodільських говірках [7, с. 298].

Із семантикою ‘листо́ве залізо для покриття даху’ у всіх обстежених говірках відзначаємо лексему *б|л'аха* (Анг, Брк, Глц Ск., Грбн, Грз, Жкт, Здс, Крп, Ксв, Кшц, Лбх С., Лбх Т., Мшц, Н. Крп, Н. Ржн, Опр, Пбк, Скл, С. Мзн, Трвк, Трх, Тшц, Урч, Ябл, Ялв) та її фонетичні варіанти *б|л'иха* (Скл, Грб), *б|л'еха* (Орв, Сшц). Етимологи стверджують про запозичення назви з німецької мови за посередництвом польської [ЕСУМ I, с. 216].

Значення ‘пластина для покриття даху з глинястого сланцю чи іншого матеріалу’ репрезентує назва *ш|ифер* (Брк, Ксв, Пбк, Пдц, Трх, Тшц, Ялв) та її варіанти *ш|ифир* (Сглт), *ш'іфер* (Врх, Всн, Глц Ск., Здс, Зкц, Крк, Крп, Н. Крп, Лбх С., Лбх Т., Опр, С. Мзн, Хтр, Ябл), *ш'іфир* (Анг, Грз, Скл). Назва запозичена з німецької мови [ЕСУМ VI, с. 421].

ДО ‘матеріал’ зумовлює виникнення назв: *б'і|міт* (Врх), *б'і|мет* (Трвк), *пап|еровий ш'іфер* (Ялн), *пап'ір смол'а|ний* (Ялв) ‘пластина для покриття даху з паперу’; *ш|ифир гу|мовий* (Сглт), *ш|ифер гу|мовий* (Ксв), *ш'іфер гу|мовий* (Анг, Ялн) ‘пластина для покриття даху з гуми’. Не з'ясована етимологія назви *б'і|мі(е)т* ‘покрівельний матеріал з паперу, оброблений смолою’. У «Словнику української мови» зафіксовано назву *бе|міт* ‘легкий покрівельний матеріал, що виготовляється з паперу’ [СУМ I, с. 156].

Аналіз назв покрівельних матеріалів дає змогу виявити, що типовими мотиваційними ознаками для їх творення є: ‘матеріал виготовлення’ (*цемен|т'їўка*, *пап|еровий ш'іфер*, *ш|ифир гу|мовий*), ‘дія’ (*око|лот*, *п|ровертен'*, *поў|яз'*), ‘кількість’ (*ж|мен'а*, *ручка*). Продуктивними способами номінації покрівельних матеріалів є: афіксальний (-к- – *да|х'їўка*, *цемен|т'їўка*), безафіксний (*поў|яз'*, *ч|ереп*), аналітична номінація (*л'енточна чере|пиц'а*, *фазочна чере|пиц'а*, *ци|ментна чири|пиц'а*, *в|ыпалена чири|пиц'а*, *пап|еровий ш'іфер*, *пап'ір смол'а|ний*, *ш|ифир гу|мовий*), семантична деривація (*ж|мен'а*, *ручка*, *ол'і|вец'*, *голоўка*). Більшість назв має праслов'янські корені. Деякі найменування покрівельних матеріалів запозичені з німецької (*б|л'аха*, *ш|ифер*), польської (*гонт*), словацької мов (*шинг'ел'*) чи утворені від запозичених назв на власне українському ґрунті. Засвідчені лексеми функціонують у літературній мові.

Список обстежених населених пунктів і їхніх скорочень

ВОГ – всі обстежені говірки; БОГ – більшість обстежених говірок; Анг – Ангелівка, Долинський р-н, Івано-Франківська обл; Брк – Боберка, Турківський р-н, Львівська обл.; Бтл – Бітля, Турківський р-н, Львівська обл; В. Лн – Велика Лінина, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Врх – Верхнє, Турківський р-н, Львівська обл; Всн – Волосянка, Великоберезнянський р-н, Закарпатська обл; Врх – Верхнє, Турківський р-н, Львівська обл.; Глвк – Галівка, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Глц Ск. – Головецько, Сколівський р-н, Львівська обл.; Глц См. – Головецько, Старосамбірський р-н, Львівська обл; Грб – Грабів, Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл; Грбн – Гребенів, Сколівський р-н, Львівська обл.; Грз – Грозьова, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Гсн – Гусний, Великоберезнянський р-н, Закарпатська обл.; Жкт – Жукотин, Турківський р-н, Львівська обл.; Жпн – Жупани, Сколівський р-н, Львівська обл.; Здс – Задільське, Сколівський р-н, Львівська обл; Зкц – Закіпці, Турківський р-н, Львівська обл.; Імн – Ілемня, Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл.; Ісі – Ісаї, Турківський р-н, Львівська обл.; Клн – Кальне, Сколівський р-н, Львівська обл.; Кмк – Комарники, Турківський р-н, Львівська обл; Крк – Кривка, Турківський р-н, Львівська обл.; Крп – Кропивник, Долинський р-н, Івано-Франківська обл.; Ксв – Коростів, Сколівський р-н, Львівська обл.; Кшц – Крушельниця, Сколівський р-н, Львівська обл.; Лбн – Лубня, Великоберезнянський р-н, Закарпатська обл.; Лбх С. – Либохора, Турківський р-н, Львівська обл.; Лбх Т. – Либохора, Турківський р-н, Львівська обл.; Лмн – Лімна, Турківський р-н, Львівська обл.; Лп – Липа, Долинський р-н, Івано-Франківська обл.; Лсц – Лосинець, Турківський р-н, Львівська обл.; Мт – Мита, Сколівський р-н, Львівська обл.; Мшц – Мшанець, Старосамбірський р-н; Ндн – Недільна, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Н. Крп – Новий Кропивник, Дрогобицький р-н, Львівська обл.; Н. Ржн – Нижня Рожанка, Сколівський р-н, Львівська обл.; Н. Стд – Нижній Студений, Міжгірський р-н, Закарпатська обл.; Опр – Опорець, Сколівський р-н, Львівська обл.; Пдц – Підгородці, Сколівський р-н, Львівська обл.; Плв – Плав'є, Сколівський р-н, Львівська обл.; Пбк – Побук, Сколівський р-н, Львівська обл.; Псп – Присліп, Турківський р-н, Львівська обл; Рпн – Ріп'яна, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Ртк – Розточки, Долинський р-н, Івано-Франківська обл.; Сбд – Слобода-Болехівська, Долинський р-н, Івано-Франківська обл.; Сглт – Сигловате, Турківський р-н, Львівська обл.; Скл – Сукіль, Долинський р-н, Івано-Франківська обл.; С. Мзн – Старий Мізунь, Долинський р-н, Івано-Франківська обл.; Тпл – Топольниця, Старосамбірський р-н; Трвк – Тернавка, Сколівський р-н, Львівська обл.; Тр'є – Тур'є, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Трл – Терло, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Трх – Труханів, Сколівський р-н, Львівська обл.; Тсц – Тисовиця, Старосамбірський р-н, Львівська обл.; Тшц – Тишівниця, Сколівський р-н, Львівська обл.; Хтр – Хітар, Сколівський р-н, Львівська обл.; Шдц – Шандровець, Турківський р-н, Львівська обл.; Ябл – Яблунів, Турківський р-н, Львівська обл.; Яв – Явора, Турківський р-н, Львівська обл.; Явр – Яворів, Турківський р-н, Львівська обл.; Ялв – Ялове, Воловецький р-н, Закарпатська обл.; Ялн – Ялинкувате, Сколівський р-н, Львівська обл.; Ямц – Ямельниця, Сколівський р-н, Львівська обл.; Ясн – Ясень, Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл.

Список використаної літератури

1. Бігусяк М. В. Динаміка семантичної структури назв помешкань та їх елементів у говірках Івано-Франківщини. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія*. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2015–2016. Вип. 44–45. С. 3–8.
2. Бичко З. М. Діалектна лексика Опілля. Львів: Фенікс, 1997. 136 с.
3. Глуховцева К. Д. Динаміка складу назв господарських приміщень у східнослов'янських говірках. *Український діалектологічний збірник*. Київ: Довіра, 1997. С. 177–194.

4. Дорошенко Л. І. Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту : автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 1999. 19 с.
5. Євтушок О. М. Народна будівельна лексика Західного Полісся. Рівне, 1990. 145 с.
6. Никончук М. В., Никончук О. М. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов. Житомир : РВВ облполіграфвидаву, 1990. 369 с.
7. Поліщук Л. Б. Структурна організація та географія назв традиційного будівництва в східнополіських говірках : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Умань, 2015. 424 с.
8. Радович Р. Народна архітектура Старосамбірщини ХІХ – першої половини ХХ ст. (Житлово-господарський комплекс). К. : Видавець Олег Філюк, 2015. 352 с.
9. Сердега Р. Л. Сільськогосподарська лексика в говірках Центральної Слобожанщини (Харківщини). Харків, 2012. 217 с.
10. Тищенко Л. М. Південнослобожанські назви приміщень для зберігання зерна та снопів у просторовій та часовій проекції. *Лінгвістика : зб. наук. праць*. Луганськ : Альма-матер, 2006. № 1. С. 157–164.
11. Тодер Д. Будівельна лексика українських говорів Закарпаття як предмет наукового дослідження. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. праць*. Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2012. Вип. 17. С. 63–67.
12. Шило Г. Ф. Будівельна лексика в західноукраїнських говорах. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами : тези доп.* Ужгород, 1982. С. 117–118.

Джерела

- Біл.-Нос. – Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / підг. до видання В. В. Німчук. К. : Наук. думка, 1966. 422 с.
- Ган. – Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словащини. Т. 3. Назви будівництва і транспорту. Пряшів : Вид-во ЕХСО s.r.o., 2001. 209 с.
- Грін. – Словарь української мови / упоряд. з доданням власного матеріалу Б. Грінченко. К. : Наук. думка, 1996–1997. Т. 1–4.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови : У 7 т. К. : Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.
- Євт. – Євтушок О. М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. Рівне : Держ. ред.-вид. підприєм., 1993. 134 с.
- Жел. — Желехівський Є., Недільський С. Малоруско-німецький словар. Львів, 1885–1886. Т. 1–2.
- ЗКДА – Общекарпатский диалектологический атлас. Кишинев. 1989. Вип. 1.
- Коб. – Кобільник В. Матеріальна культура села Жукотин Турчанського повіту. *Літопис Бойківщини, Самбір*. 1937. Вип. 7. С. 15–37.
- Мат. – Матіїв М. Д. Словник говірок Центральної Бойківщини. Київ – Сімферополь : Ната, 2013. 601 с.
- Он. – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2 ч. К. : Наук. думка, 1984. Ч. І–ІІ.
- СУМ – Словник української мови: В 11 т. К. : Наук. думка, 1970–1980. Т. І–ХІ.
- Фал. – Фальковські Я. Село Волосате, Ліського повіта // *Літопис Бойківщини, Самбір*, 1935. С. 14–28.
- Шило – Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.

References

1. Bihusiak, M. V. (2015–2016). Dynamika semantychnoi struktury nazv pomeshkan ta yikh elementiv u hovirkakh Ivano-Frankivshchyny [The dynamics of semantic of the names of the dwellings in the dialects of the Ivano-Frankivsk region]. In: *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filolohiia*. Ivano-Frankivsk : Vydavnytstvo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka [Bulletin of Beforecarpathian University of Vasyl Stefanyk]. V. 44–45, 3–8 (in Ukr.).
2. Bychko, Z. M. (1997). Dialektna leksyka Opillia [Dialectal vocabulary of the Opallia]. Lviv : Fenix, 136 (in Ukr.).
3. Hlukhovtseva, K. D. (1997). Dynamika skladu nazv hospodarskykh prymishchen u skhidnoslobozhanskykh hovirkakh [Dynamics of outbuildings, names structure in Eastern Slobozhanshchina dialects]. In: *Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk* [Ukrainian dialectological collection]. Kyiv, 177–194 (in Ukr.).
4. Doroshenko, L. I. (1999). Arealohiia budivelnoi leksyky skhidnopoliskoho dialektu [Areal placing of building vocabulary in Eastern Polissia dialects]. Extended abstract of PhD dissertation (Ukrainian language) Kyiv, 19 (in Ukr.).
5. Yevtushok, O. M. (1990). Narodna budivelna leksyka Zakhidnoho Polissia [The folk construction vocabulary of the Western Polissya]. Rivne, 145 (in Ukr.).
6. Nikonchuk, M. V., Nikonchuk, O. M. (1990). Budivelna leksyka pravoberezhnoho Polissia v leksyko-semantichnii systemi skhidnoslovianskykh mov [The constructional vocabulary of the right-hand side of Polissya in the lexical-semantic system of the East Slavic languages]. Zhytomyr, 369 (in Ukr.).

7. Polishchuk, L. B. (2015). Strukturna orhanizatsiia ta heohrafiia nazv tradytsiinoho budivnytstva v skhidnopodilskykh hovirkakh [Structural organization and geography of the names of traditional construction in the Eastern Podillya dialects]. PhD dissertation (Ukrainian language). Uman, 424 (in Ukr.).
8. Radovich, R. (2015). Narodna arkhitektura Starosambirshchyny XIX – pershoi polovyny XX st. (Zhytlovo-hospodars'kyi kompleks) [National architecture of the Starosambirshchyna XIX – the first half of the twentieth century. (Housing and Utility Complex)]. Kyiv, 352 (in Ukr.).
9. Serdega, R. L. (2006). Nazvy hospodarskykh prymishchen u tsentralnoslobozhanskykh hovirkakh (sklad i semantychna struktura) [Names of premises in Central Sloboda dialects (composition and semantic structure)]. In: Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho u-tu im. V. N. Karazina. Seriya : Filolohiia [Bulletin of Kharkiv National University. V. N. Karazin. Series : Philology], Kharkiv, № 47, 36–39 (in Ukr.).
10. Tishchenko, L. M. (2006). Pivdenoslobozhans'ki nazvy prymishchen' dlya zberihannya zerna ta snopiv u prostoroviy ta chasoviy proektsiyi [South-Slabobian names of premises for storage of grain and sheaves in spatial and temporal projection]. In: Lihvistyka: zb. nauk. prats' [Linguistics: coll. sciences works]. Lugansk, № 1, 157–164 (in Ukr.).
11. Toder, D. D. (2012). Leksyka, poviazana z zhytloom ta prylehloiu do noho terytoriiu, v ukrainskykh hovorakh Zakarpattia [Lexics related to housing and the territory adjacent to it, in the Ukrainian dialects of Transcarpathia]. In: Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: zb. nauk. prats' [Modern problems of linguistics and literary criticism: collection of sciences works]. Uzhgorod, № 18, 78–88 (in Ukr.).
12. Shylo, H. F. (1982). Budivelna leksyka v zakhidnoukrainskykh hovorakh [Building vocabulary in western Ukrainian dialects]. In: Leksyka ukrainskoi movy v yii zviazkakh z susidnymi slovianskymy i neslovianskymy movamy: tezy dop. [Vocabulary of the Ukrainian language in connection with the neighboring Slavic and non-Slavic languages : Abstracts of reports]. Uzhhorod, 117–118 (in Ukr.).

Sources

- Біл.-Нос. – Biletskyi-Nosenko, P. P. (1966). Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. V 11 t. Kyiv : Naukova dumka, 422 (in Ukr.).
- Ган. – Hanudel, Z. (2001). Lihvistychnyi atlas ukrainskykh hovoriv Skhidnoi Slovachchyny. [Linguistic atlas of Ukrainian dialects of Eastern Slovakia]. T. 3. Nazvy budivnytstva i transportu [Names of construction and transport]. Presov: Vyd-vo EXCO, 209 (in Ukr.).
- Грін. – Grinchenko, B. (Ed.) (1996–1997). Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. K.: Nauk. dumka. T. 1–4 (in Ukr.).
- ЕСУМ – Melnychuk, O. S. (Ed.) ta in. (1982–2012). Etymolohichni slovyk ukrainskoi movy [Etymological dictionary of Ukrainian language] V 7 t. Kyiv. T. 1–6 (in Ukr.).
- Євт. – Yevtushok O. M. (1993). Atlas budivelnoi leksyky Zakhidnoho Polissia [Atlas of building vocabulary of Western Polissya]. Rivne, 134 (in Ukr.).
- Жел. – Zhelezhivsky, E., Nedilsky, S. (1885–1886), Malorusko-nimetskyi slovar [Malorussian-German dictionary], Lviv, T. 1–2 (in Ukr.).
- ЗКДА – Obshchekarpatskyi dialektolohycheskyi atlas [The Carpathian dialectical atlas] (1989). Vyp. 1, Kyshenev (in Ukr.).
- Коб. – Kobilnik, V. (1936). Materialna kultura sela Zhukoty Turchanskoho povitu [Material culture of village Zhukotin of Turchansky district], In: Litopys Boikivshchyny. Sambir, (7), 15–67 (in Ukr.).
- Мат. – Matiiv, M. D. (2013). Slovyk hovirok Tsentralnoyi Boikivshchyny [Dictionary of Central Boykivshchyna dialects]. Kyiv–Simferopol: Nata, 601 (in Ukr.).
- Он. – Onyshkevych, M. I. (1984). Slovyk boikivskykh hovirok [Dictionary of Boiko dialects]. V 2 t. Kyiv, T. 1–2 (in Ukr.).
- СУМ – Bilodid, I. K. (Ed.) ta in. (1970–1980). Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. V 11 t. Kyiv : Naukova dumka (in Ukr.).
- Фал. – Falkovski, Ya. (1935). Selo Volosate Lis'koho povita [Volosate village, Lisko district]. In: Litopys Boikivshchyny. Sambir, 14 – 28 (in Ukr.).
- Шило – Shylo, H. (2008). Naddnistrianskyi regionalnyi slovyk [Upper Dnister regional dictionary]. Lviv, 288 (in Ukr.).

O. I. CHAHAN. THE NAMES OF ROOFING MATERIALS IN THE BOYKO DIALECTS

Summary. Introduction. *The lexicon of Ukrainian dialects belongs to the most unstable constituent of language, which is affected by people's social life as well as social environment. From this prospective, the systematic study of dialects that were used to nominate construction materials, roofing items acquires exceptional fundamental value, as far as they are influenced by numerous non-linguistic factors.*

Originality. *Despite the fact the lexemes of traditional rural construction systematically draws attention of Ukrainian linguists, it still remains insufficiently studied, in particular on the theme of Boyko's dialects.*

The purpose of our research is to carry out a lexical and semantic analysis of the roofing materials names as a segment of the thematic group of lexis of traditional construction vocabulary of Boyko's dialects. The aim is to study the following issues: to investigate the etymology and semantic evolution of nominations, to identify lexical parallels in other dialects of the Ukrainian language, to establish the most common methods of lexical derivation.

Results. The paper considers the functioning of the roofing materials as a segment of the construction lexis of Boyko's dialects. The origin of lexical units is clarified, typical motivational features for the creation of names of roofing materials are revealed, methods of nomination are established.

As a result of the study it was found that in the buildings of the late XIX – early XX centuries the main roofing material was rye sheaves. For the manufacture of special sheaves for sewing the roof they used large sheaves, which in the surveyed dialects are called as *oko'lot*, *oko'l'it*, *puk*.

To roof the buildings, sheaves of two types were made some of them were connected at the ears, which causes the emergence of semantic opposition: *k'ititsa*, *s'ni'pok*, *s'n'ipka*, *go'lovka*, *go'lovna* 'small straw sheaf stocks tied at the ears in a bun' : *ples'kachka*, *plas'kachka*, *ples'tachka*, *plas'tachk*, *zh'men'a*, *zh'men'i*, *zh'myn'a*, *zh'men'ka*, *zh'm'inka*, *ruchka*, *p'rovertyn'*, *po'yaz'* 'small sheaf stocks tied at the roots'.

A thin board was also exploited as a roofing material in Boykivshchyna. The names of thin boards for roofing in the studied dialects form a semantic opposition on the differential basis of presence 'availability paga': *dranka*, *dra'nyts'a*, *drant'a* 'thin roofing boards without paga' : *gont*, *gont'a*, *gont'e*, *gonty*, *shyngel'* 'thin roofing boards with paga'.

To nominate roofing material produced of burnt clay and cement grooved plates or slabs we find the names of *chere'pits'a*, *chyry'pits'a*, *cherep*, *chyryp*, *da'kh'ivka* in the realm of the researched dialects.

In certain dialects there are nominations represented by additional semantics: the width of the product – *lentochna chere'pits'a* 'a wider tile' : *fazochna chere'pits'a* – 'a narrower tile'; a method of installation – *chere'pits'a* 'a tile 'burnt and concrete roofing plates, which cling to a hook' : *da'kh'ivka* 'a flat tile (without a hook), which is nailed'; material – *cement'iwka*, *ce'mentna chere'pits'a*, *da'kh'ivka* 'concrete tile': *vypalena chere'pits'a*, *chere'pits'a* 'a burnt clay tile'. Currently, lexicologists are intensively using a neologism of a metalochere'pits'a to denote the roofing materials. Considering the semantics of 'a roofing sheet iron' in the studied dialects a lexeme *bl'aha* is implied.

The term 'a slate roofing sheet or other material' represents the name of *shyfer* and its variants *shyfyfyr*, *sh'ifer*. The differential feature 'material' causes the names: *bi'mit*, *bi'met*, *pape'rovi sh'ifer*, *pap'ir smol'a'nii* 'a plate for shedding the roof of paper' : *shyfyfyr gu'movyi*, *shyfer gu'movyi*, *sh'ifer gu'movyi* 'slate rubber roofing plate'.

Conclusion: Consequently, 'material of manufacture', 'action', 'quantity' are established as typical motivational features for the name-creation of the roofing materials with the help of affix, non-affix, analytical nomination, semantic derivation. Majority of the lexemes have Slavonic roots. The number of names are derived from German, Polish, Slovak or formed from the borrowed ones of actual the Ukrainian origin. The established lexemes are widely applied in the literature.

Key words: token, lexical-semantic subgroup, semantics, motivation, roofing materials, Boyko's dialects.

Надійшла до редакції 02.01.20

Прийнято до друку 30.01.20